

О. В. Дручек

orcid.org/0000-0002-7460-8137

кандидатка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Постановка проблеми. Історичній пам'яті, як певному колективному соціальному та психологічному феномену, завжди належала ключова роль у визначенні ментального обличчя нації, збереженні національної ідентичності та формуванні національної свідомості. Особливого значення проблема історичної пам'яті набуває у періоди боротьби нації за існування своєї держави, її державний суверенітет та територіальну цілісність. Війна, розв'язана понад десять років тому росією проти України, характеризується не лише злочинами геноциду проти українців, а й складним, гібридним характером, розширенням дій ворога на сферу ідеології та суспільної свідомості, у межах яких формується національна ідентичність та історична пам'ять. Як справедливо зазначає Г. Філіпчук у своїй монографії, присвяченій культурно-освітньому виміру національної ідентичності, «з 2014 року російсько-українська війна стала не лише важливою гранню політичного та економічного життя України, а й суттєвим фактором впливу на цінності українців. Повномасштабне вторгнення Росії відзначене відчутним зростанням патріотизму та національної свідомості серед українського населення. Більшість громадян країни вбачають необхідність захисту власної держави від зовнішньої агресії та готові протистояти російській агресії» (Філіпчук Г., 2016, с. 5).

Воєнні виклики, які вже понад десять років формують порядок денний свідомого українського соціуму, сприяють тому, що український народ об'єднався та сформував спільну національну ідентичність, об'єднану навколо таких маркерів, як спротив ворогу, взаємодопомога, волонтерство, жертвовність, національні символи, традиції, рідна мова (Горінов П. В., Драпушко Р. Г., 2022, с. 26). Ключову роль у цьому процесові відіграли спільне бачення своєї історії та спільна ідентифікація свого споконвічного ворога.

Незважаючи на більш ніж трьохсотрічне колоніальне панування росії над Україною, колосальне поширення російської мови та російської культури, саме історична пам'ять українців, як складова їх національної свідомості, була і залишається перепорою для численних спроб росії остаточно затягнути Україну в орбіту свого впливу. Імперське та радянське минуле, трагічні, організовані росією, злочини проти українців, мають величезний вплив на національну свідомість українців, їх колективну самоідентифікацію, осмислення політичних, культурних, ідеологічних явищ минулого і сьогодення. У даному контексті погоджуємося із Д. Судиним у тому, що «російсько-українська війна, не дивлячись на увесь її трагізм, відіграла ключову роль у формуванні української ідентичності, що, у свою чергу, позначилося у змінах в ієрархії цінностей українського суспільства. Важкий психолого-емоційний стан, більше через безпідставну агресію з боку сусіда спричинив необхідність єднання та солідарності не лише рядових членів суспільства, а й навіть колишніх політичних противників, змушуючи переосмислити та піддати сумніву колишні цінності» (Судин Д., 2022).

Важливо враховувати, що трансформація традиційних цінностей та формування національної ідентичності є динамічним процесом, який може відрізнятись залежно від конкретних історичних обставин, соціокультурних чинників, інших контекстуальних факторів. Відтак, погоджуємося із О. Пометун у тому, що «майбутнє української держави, її зміцнення і подальший стратегічний розвиток неможливі без сформованої, розвинутої і стійкої української національної й громадянської ідентичності всіх її громадян» (Пометун О. І., 2023, с. 64).

Таким чином, вивчення проблем змісту та особливостей функціонування історичної пам'яті у сучасному українському суспільстві є актуальним завданням історичної та інших суспільних наук. Важливість реалізації зазначеного напрямку обумовлюється роллю, яку історична пам'ять відіграє у контексті процесів націє- та державотворення, збереженні традиційних та формуванні нових національних цінностей, визначенні політичного майбутнього Української держави і української нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен історичної пам'яті цікавить представників різних наук: істориків, соціологів, філософів, психологів. Поняття історичної (національної) пам'яті досліджували В. Бабка (Бабка В.Л., 2016), О. Готра (Готра О., 2015), М. Гурик (Гурик М., 2015), М. Козловець (Козловець М.А., 2009), Н. Кузьмінець (Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т., 2023), Л. Нагорна (Нагорна Л., 2012, Нагорна Л., 2014), А. Подольський (Подольський А., 2008) та ін. Проблеми, пов'язані із змістом та реалізацією політики історичної (національної) пам'яті в Україні розробляли Т. Василевська (Василевська Т., лютий 2024), І. Ковальська-Павелко (Ковальська-Павелко І., 2022), В. Яблонський (Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валевський О. Л., Здірук С. І., Зубченко С. О., 2019), Н. Яковенко (2005) та ін. дослідники.

Завдяки зазначеним працям сформовано поняття історичної пам'яті; визначено місце історичної пам'яті у процесах суспільного розвитку; встановлено взаємозв'язки історичної пам'яті із національною свідомістю; розкрито роль історичної пам'яті у процесах націє- та державотворення в Україні. Водночас, особливості прояву та функціонування історичної пам'яті у сучасному українському суспільстві залишаються малодослідженими.

Метою статті є – визначення особливостей структури, змісту та функціонування історичної пам'яті української нації у сучасних умовах. Для цього є необхідним виконання завдань: 1) дослідити підходи до розуміння історичної пам'яті, сформувані її поняття; 2) розглянути структуру та зміст колективної історичної пам'яті; 3) визначити особливості прояву та функціонування історичної пам'яті українського суспільства за сучасних умов.

Виклад основного матеріалу. Найчастіше під поняттям історичної пам'яті розуміють соціально-психологічне явище, здатність людського розуму зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин і формувати на його підставі уявлення про перебіг історичного процесу та своє місце у ньому. Термінологічний і понятійний довідник «Історична наука» (2002) визначає історичну пам'ять як «здатність людської свідомості відтворювати минуле. Без «пам'яті історичної» неможливе відтворення історії суспільства. Вона є успадкуванням минулого досвіду, що опредметнюється у відповідних культурних формах (традиціях, пам'ятках, мемуарах тощо), а також існує у вигляді історичної свідомості народу».

Аналіз наукових і науково-публіцистичних праць із проблем історичної пам'яті свідчить, що, ведучи мову про історичну пам'ять, автори поряд із зазначеним вживають такі термінологічні синоніми, як «національна пам'ять», «соціальна пам'ять», «історичне мислення», «історична свідомість», «історична культура», «пам'ять поколінь» тощо. Все ж, у більшості випадків поняття колективної історичної пам'яті вважають близьким до поняття національної пам'яті, що є цілком виправданим.

Складний комплекс гносеологічних, онтологічних, аксіологічних, антропологічних проблем, пов'язаних із вивченням історичної пам'яті, зумовлює величезний діапазон її трактувань. Так, поняття історичної пам'яті трактують як: а) спосіб збереження і пам'яті трансляції минулого в епоху втрати традицій; б) індивідуальну чи колективну пам'ять про минулий досвід; в) соціальну пам'ять (колективну, національну); г) ідеологізовану історію (пов'язану із виникненням держави-нації); ґ) синонім історичної свідомості (пізнання); д) аналог національної ідентичності; е) канал (спосіб) передачі досвіду про минуле; є) складову самоідентифікації людини (соціальних груп).

Зазначений термінологічний плюралізм дозволяє виділити кілька *основних підходів* до поняття історичної пам'яті, а саме: а) ідентифікаційний; б) ціннісний; в) об'єднавчий.

Так, *ідентифікаційний* підхід ґрунтується на визнанні історичної пам'яті фундаментом національної ідентичності, ключовим критерієм процесу відповідного осмислення. Зокрема, на думку Н. Яковенко, історична пам'ять – це колективне уявлення про минуле, яке не лише фіксує величезну кількість подій, а й синтезує, сплітає їх у єдине цілісне мереживо національної

історії (Яковенко Н. М., 2005). У зазначеному контексті мислить і Л. Нагорна, коли пише, що історична пам'ять – це не стільки масове знання про минуле, скільки сприйняття минулого як спадщини, яке набуває значення інструментальної цінності (Нагорна Л., 2014, с. 311–312).

Ціннісний підхід ґрунтується на ідеї про те, що історична пам'ять є формою (способом) збереження та передачі наступним поколінням основних суспільно-історичних і національно-культурних цінностей. Зокрема, у межах зазначеного підходу О. Дудок та М. Школяр розуміють історичну пам'ять як сукупність уявлень етнічної (національної) спільноти про своє минуле у формі знань, переконань, культурних стереотипів, цінностей, норм, символів і міфів, які стосуються, передовсім, історичних подій, та реалізуються у формі рефлексії щодо історичного досвіду (Дудок О., Школяр М., 2019, с. 8).

Об'єднавчий(консолідаційний) підхід об'єктивується у поглядах на історичну пам'ять як на процес збереження та відтворення минулого досвіду (історичних уроків) народу, країни, держави для можливого його використання у сучасній діяльності людей. Зокрема, В. Яблонський вважає, що через ототожнення певної маси громадян із сконструйованою моделлю історичної пам'яті, у процесі їх соціалізації, відбувається конституювання самого феномену нації. Відповідно, нація може вважати себе сформованою тоді, коли переважна більшість населення країни ототожнює себе із нацією у минулому, теперішньому і майбутньому. Складовою такого ототожнення є формування т. зв. «консолідованої моделі пам'яті», сутністю якої є безумовне і позитивне сприйняття себе у якості складової певної нації (Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валецький О. Л., Здірук С. І., Зубченко С. О., 2019, с. 16).

З урахуванням зазначеного, під *історичною пам'яттю* пропонуємо розуміти відображені у колективній свідомості знання і рефлексії щодо подій, традицій, ідей та теорій, за допомогою яких народ (етнічна спільнота) усвідомлює та зберігає своє минуле.

Реалізацію завдання визначення особливостей колективної історичної пам'яті українського суспільства почнемо з того, що історична пам'ять, як суспільне та психологічне явище, є складним та багаторівневим утворенням. Якщо брати до уваги критерій сфери реалізації, доцільно виділяти *офіційний* (консолідований та узгоджений із суб'єктами політичної діяльності) та *неофіційний* (представлений у буденній свідомості) *рівні* історичної пам'яті. За критерієм кількісного охоплення можливе виділення: а) індивідуальної; б) групової; в) колективної (загальносоціальної, національної) історичної пам'яті. За критерієм змісту слід розрізняти *історико-патріотичну та історико-соціальну* пам'ять. Зокрема, якщо пам'ять стосується історичних подій та їх інтерпретацій і пов'язана із пам'ятними подіями політичного, героїко-патріотичного чи націєтворчого змісту – це історико-патріотична, історико-національна пам'ять. У структурі історико-соціальної пам'яті переважає соціальна, приватна складова. У цьому контексті погоджуємося із В. Савкою та С. Ставковою у тому, до складу колективної історичної пам'яті входять не будь-які історичні факти та події, а лише ті, які актуалізувалися у свідомості суспільства та стали складовою ментальності нації (Savka V., Stavkova S., 201, с. 165).

Соціологічні дослідження останніх десятиліть, присвячені змісту історичної пам'яті українського суспільства, свідчать про існування кількох моделей колективної історичної пам'яті, притаманних різним віковим та регіональним групам. Основою формування таких моделей слугують різні підходи до розуміння і оцінки тих чи інших значимих подій національної історії. Найбільш неоднозначним оцінкам піддаються події новітнього періоду історії України, пов'язані, зокрема, із: радянською історією та комуністичною ідеологією; Другою світовою війною та боротьбою УПА; політичним курсом того чи іншого президента та євроінтеграційним курсом України; Революцією гідності та подіями постмайданного періоду; російською військовою агресією. Помітною є тенденція до переважання політичної складової у структурі історичної пам'яті українців, а також досить значний вплив радянських ідеологічних наративів. Ще однією особливістю історичної пам'яті сучасного українського суспільства є те, що респондентами, які на лежать до однакових вікових і географічних груп, даються різні, часто взаємовиключні або протилежні, оцінки. Зазначене, на нашу думку, є наслідком історичної розділеності України між колишніми імперіями, періоду радянської бездержавності та наступних десятиліть відсутності ефективної державної політики національної пам'яті. В останній час кризові явища у структурі колективної (національної) історичної пам'яті українського соціуму викликаний

впливом ворожої російсько пропаганди. Хоча, слід зазначити, що російська агресія, розв'язана одинадцять років тому, стала потужним каталізатором для формування національної свідомості у значної частини українців, що, безсумнівно, пов'язане із переосмисленням колективного історичного досвіду, змінами у структурі колективної історичної пам'яті.

Аналіз підходів до класифікації існуючих підходів до класифікації моделей (типів) історичної пам'яті свідчить про поєднання двох критеріїв для їх оцінки – територіального і змістового. Так, Л. Стрільчук вважає, що історична пам'ять української нації представлена двома головними моделями: а) українська європейська; б) радянсько-російська євразійська (Стрільчук Л., 2015, с. 124). На думку В. Артюха, в Україні має місце накладання трьох типів історичної пам'яті: а) української; б) російської; в) комуністичної (Артюх В., 2013, квітень).

Натомість, Д. Судин (Судин Д., 2022, серпень) вважає, що для характеристики історичної пам'яті українського суспільства слід підходити не з позицій дихотомії (протиставлення радянського та українського національного наративу), а з позиції континууму, відповідно до якого на полюсах існують дві основні моделі, а між ними розташовуються проміжні варіанти. Відповідно, автор виділяє шість типів історичної пам'яті, три версії яких («пам'ять опору», «реалітетна», «пострадянська») тяжіють до української національної моделі, а ще три («українська радянська», «пам'ять братніх народів» та «пам'ять возз'єднання») – до радянської. Важливим для аналізу особливостей змісту та функціонування історичної пам'яті сучасного українського суспільства вважаємо висновки Д. Судина: про відсутність чіткого регіонального поширення зазначених основних моделей пам'яті; про виразну тенденцію до формування змішаних типів пам'яті, коли кілька видів поєднуються у свідомості однієї людини; про те, що радянська та українська національна моделі не завжди конкурують одна з одною, а їх зв'язок із українською ідентичністю не є однозначним.

У інших дослідженнях також акцентується на неоднорідності історичної пам'яті українського суспільства та її «прив'язці» до ключових подій української політичної історії. Зокрема, М. Козловець виділяє а) власне українську; б) постколоніальну модель, що вбирають в себе, відповідно, національний, націонал-патріотичний, а також малоросійський, східнослов'янський, радянський типи (Козловець М. А., 2009, с. 486).

З урахуванням зазначеного, приходимо до висновку, що у межах української національної моделі пам'яті можливе виділення: а) національно-патріотичного; б) національно-центричного; в) національно-європейського її типів, із існуванням таких різновидів, як «пам'ять опору», «реалітетна», «пострадянська». Натомість, у межах постколоніальної моделі можливе виділення: а) малоросійського; б) східнослов'янського, радянського типу, з існуванням таких різновидів, як «українська» версія «радянської пам'яті», «пам'ять братніх народів» та «пам'ять возз'єднання».

Зазначимо, що наведені вище моделі історичного пам'яті українського суспільства сформовано на основі досліджень, зроблених ще до початку повномасштабного збройного нападу російської федерації на Україну, і що в останні роки спеціалізованих опитувань, метою яких би було виявлення змін у історичній пам'яті, не проводилося. Відповідно, здійснення таких досліджень визначаємо актуальним завданням соціологічної та історичної наук.

Як і будь-який інший складний соціальний феномен, історична пам'ять виконує у суспільстві не одну, а кілька функцій. Найчастіше, до функцій історичної пам'яті відносять: а) *ніз навальну*, яка полягає у наданні новим поколінням інформації про історію їх народу, минулі звершення; б) *виховну*, яка об'єктивується у знаннях, що впливають на духовний світ сучасного покоління, формують його світогляд, психологію, ідеали тощо; в) *аккумулятивну*, змістом якої є надання актуальності історичному досвіду. Крім того, історична пам'ять виконує також: г) *адаптаційну*; ґ) *синтезуючу*; д) *консолідуєчу* функції. Так, зміст *адаптаційної* функції історичної пам'яті Л. Нагорна справедливо вбачає у тому, що через історичну пам'ять минуле торкається свідомості та почуттів людини, сприяючи при цьому виробленню її світовідчуття та поведінки. Позитивні цінності закладають духовноорієнтаційний фундамент суспільного буття, надають смисл життю індивіда, стимулюють почуття гідності і самореалізації. Але й ті символи й коди, що формуються на основі відчуття втрат і травм як своєрідні «антицінності», також мають регулятивне значення, застерігаючи від повторення минулих помилок (Нагорна Л. П., 2012, с. 20).

На синтезуючу (об'єднавчу) роль історичної пам'яті вказує Л. Зашкільняк, коли пише, що «основна функція історичної пам'яті полягає у можливості визначати та закріплювати принципово важливі для конкретного індивіда та суспільства історичні цінності та орієнтири» (Зашкільняк Л., 2006–2007, с. 855). А Н. Яковенко (Яковенко Н. М., 2005) слушно зазначає, що історична пам'ять сучасного українського соціуму не лише фіксує величезну кількість подій, а й синтезує, сплітає їх у єдиний контекст національної історії, де кожен факт, подія займають свою ціннісну нішу. Через механізм історичної пам'яті відбувається своєрідне сортування надбаного нацією чи народом досвіду на позитивний, який треба засвоювати і примножувати, та негативний, який є застереженням.

Обґрунтовуючи консолідуючу функцію історичної пам'яті, М. Козловець наголошує, що історична пам'ять, як невід'ємна складова ідентифікації особистості, соціальної групи, нації, є не лише сумою знань, а набуває значення потужного джерела ретрансляції історичного досвіду. У кожній державі, нації місток між минулим і майбутнім визначається саме наявністю історичної пам'яті та історико-культурної перспективи. Втрата історичної пам'яті продукує відчуття меншовартості, безперспективності, духовного дискомфорту як в окремої людини, так і в цілої нації (Козловець М. А., 2009, с. 482–483).

І все ж, ключовою функцією історичної пам'яті є збереження та передача досвіду про минуле своєї соціальної спільноти, нації чи усього народу для того, щоб знати і розуміти своє місце у колективному минулому, сьогоденні та майбутньому, що, по суті, збігається із поняттями національної ідентифікації та національної свідомості – процесів і явищ, які визначають етапи розвитку індивіда та нації, відображаючи при цьому основні засади їх буття.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Вивчення змісту та особливостей функціонування історичної пам'яті сучасного українського соціуму є важливим науковим завданням, оскільки зазначений феномен відіграє ключову роль у процесах націє- та державотворення, збереженні традиційних та формуванні нових національних цінностей, визначенні політичного майбутнього української державності та української нації.

2. Існують кілька підходів до поняття історичної пам'яті, найголовнішими серед яких є: а) ідентифікаційний; б) ціннісний; в) консолідаційний (об'єднавчий). Під поняттям колективної історичної пам'яті українського суспільства розуміти відображені у колективній свідомості знання і рефлексії щодо подій, традицій, ідей та теорій, за допомогою яких українська нація усвідомлює та зберігає своє минуле.

3. Історична пам'ять має складну, багаторівневу структуру. Доцільним є виділення: а) офіційного (консолідованого, узгодженого із суб'єктами політичної діяльності); б) неофіційного (представленого у буденній свідомості) рівнів, а також індивідуального, групового, колективного (загальносоціального, національного) видів історичної пам'яті. Структура історична пам'ять складається із політичних та соціальних аспектів, з переважанням того чи іншого.

4. За сучасних умов основними чинниками впливу на зміст історичної пам'яті українського суспільства є різні підходи до розуміння і оцінки певних значимих подій національної історії, властиві різним соціальним і регіональним групам населення. До особливостей історичної пам'яті сучасного українського суспільства пропонуємо відносити: а) переважання у її структурі політичної складової; б) значний вплив радянсько-російських ідеологічних наративів; в) надмірна поляризація; змішаність; нестабільність.

5. Основними відносно консолідованими моделями історичної пам'яті сучасного українського суспільства є: українська (національно-патріотичного, національно-центричного, національно-європейського типів) та постколоніальна (малоросійського, східнослов'янського, радянського типів). Зазначені моделі існують, переважно, не у «чистому» вигляді, а змішуються, поєднуються, доповнюються іншими характеристиками.

6. У сучасному українському суспільстві колективна історична пам'ять реалізує комплекс функцій, зокрема: а) пізнавальну; б) виховну; в) акумулятивну; г) адаптаційну; д) синтезуючу; е) консолідуючу. Основним призначенням історичної пам'яті на сучасному етапі розвитку української держави та нації є: сприяння процесам національної ідентифікації; збереження національної ідентичності; підвищення рівня національної свідомості українців.

Перспективи подальших досліджень із означеної проблематики пов'язуємо із розширенням наукового складника історичної пам'яті української нації, з тим, щоб прискорити формування у суспільстві та державі об'єктивної, несуперечливої політики національної пам'яті.

Література

- Артюх, В.О. Що таке історична пам'ять? Гуманізм. Трансгуманізм. Постгуманізм: матеріали доповідей та виступів Міжнародної науково-теоретичної конференції (м. Суми, 19-20 квітня 2013 р.) / Ред.кол.: Є.О. Лебідь, А.Є. Лебідь. Суми: СумДУ, 2013. С. 3-9.
- Бабка, Володимир Леонідович. Історична пам'ять як фактор політичного впливу в незалежній Україні: дис. ... канд. політ. наук; спец. 23.00.03 – політична культура та ідеологія. Ніжинський держ. ун-т імені Миколи Гоголя. Ніжин, 2016. 249 стор.
- Василевська, Тетяна. Конструювання національної пам'яті: в тенетах контраверсійності. Виступ на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку» (м. Київ, ННІ ПУДС, КНУ імені Тараса Шевченка). URL: <https://ipacs.knu.ua/?lang=ukr&tip=osn&filtername=&page=2&tip=News&newsid=2091>.
- Горінов П. В., Драпушко Р. Г. Становлення національної ідентичності українців як основа національної безпеки української держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 26-30. URL : http://lsej.org.ua/10_2022/2.pdf. (дата звернення 10.03.2025).
- Готра, Олена. Історична пам'ять як чинник формування ідентичності. INTERMARUM: історія, політика, культура. 2015. Вип. 2. С. 143-155.
- Гурик, М. Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації*. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет. 2015. С. 90-113.
- Дудок, О., Школяр, М. Актуалізація історичної пам'яті в контексті національної ідентичності. *Грані*. 2019. Том 22, № 8. С. 5-13.
- Зашкільняк, Л. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2006-2007. № 15. С.855-862.
- Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: навч. посібник / В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко та ін. Київ: Вища шк., 2002. 616 с.
- Ковальська-Павелко, І. «Війни пам'яті» як ключовий чинник формування державної політики пам'яті в сучасній Україні. *Krakowskie Studia Malopolskie*, 3 (35). URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/2120305> (дата звернення 20.02.2025 року).
- Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
- Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія Історія. 2023. Випуск 14 (56). С. 185-196.
- Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с.
- Нагорна Л.П. Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 382 с.
- Подольський, А. Українське суспільство і пам'ять про Голокост: спроби аналізу деяких аспектів. *Голокост і сучасність*. 2008. № 1 (5). С. 47-59.
- Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналітична доповідь/ за ред. В.М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. 144с.
- Пометун О. І. Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни та повоєнного розвитку України. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 62-72. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/735422/>. (дата звернення 10.03.2025).
- Стрільчук, Людмила. Теоретичний конструкт історичної пам'яті: дефініції й сучасний зміст. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2015. № 15. С. 121-125.
- Судин, Данило. Як війна вплинула на нашу ідентичність, пам'ять та цінності. *Тиждень*. 24 серпня 2022 року. URL: <https://tyzhden.ua/iak-vijna-vplynula-na-nashu-identychnist-pam-iat-ta-tsinnosti/> (дата звернення: 10.03.2024).
- Філіпчук, Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір: монографія. Чернівці: Друк Арт, 2016. 304 с.
- Яковенко Н.М. Нова доба – нові підручники. Про потребу дискусії над підручниками з історії України. 2005. URL: <http://www.novadoba.org.ua/data/metod/yakovenko.rtf>. (дата звернення: 05. 03. 2025).
- Савка, В., Ставкова, С. Ревіталізація пам'яті українських повоєнних емігрантів із Польщі: сучасний стан та перспективи. *Мережа пам'яті. Цифрові символи соціальної пам'яті*. Краків: НОМОС. 2015. 219 с.

References

- Artyukh, V.O. (2013). Shcho take istorychna pam'yat'? [What is historical memory?] *Humanizm. Trans-humanizm. Posthumanizm: materialy dopovidey ta vystupiv Mizhnarodnoyi naukovo-teoretychnoyi konferentsiyi*, m. Sumy, 19-20 kvitnya 2013 r. / Red.kol.: YE.O. Lebid', A.YE. Lebid'. Sumy : SumDU, S. 3-9 [in Ukrainian].
- Babka, Volodymyr Leonidovych (2016). Istorychna pam'yat' yak faktor politychnoho vplyvu v nezalezhnyi Ukrayini [Historical memory as a factor of political influence in independent Ukraine]: dys. ... kand. polit. nauk; spets. 23.00.03 – politychna kul'tura ta ideolohiya. Nizhyns'kyi derzh. un-t imeni Mykoly Hoholya. Nizhyn, 249 s [in Ukrainian].
- Vasylevska, T. (2024, Liutyi 20). Konstruiuvannya natsionalnoi pam'iaty: v tenetakh kontraversiinosti [Construction of national memory: in tenets of controversy]. Vystup na Vseukrainskii naukovo-praktychnii konferentsii „Publichne upravlinnia v Ukraini: istorychnyi dosvid ta perspektyvy rozvytku” (m. Kyiv, NNI PUDS, KNU imeni Tarasa Shevchenka). URL: <https://ipacs.knu.ua/?lang=ukr&tip=osn&filtername=&page=2&tipn=News&newsid=2091> [in Ukrainian].
- Horinov P. V., Drapushko R. H. (2022). Stanovlennya natsional'noyi identychnosti ukrayintsiv yak osnova natsional'noyi bezpeky ukrayins'koyi derzhavy. [The formation of the national identity of Ukrainians as the basis of the national security of the Ukrainian state]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. № 10. S. 26-30. Retrieved from: http://lsey.org.ua/10_2022/2.pdf. (data zvernennya 10.03.2025) [in Ukrainian].
- Hotra, Olena (2015). Istorychna pam'yat' yak chynnyk formuvannya identychnosti. [Historical memory as a factor in the formation of identity]. *INTERMARUM: istoriya, polityka, kul'tura*. Vyp. 2. S. 143-155 [in Ukrainian].
- Huryk, M. (2025). Istorychna pam'yat' narodu u konteksti aktual'nykh zavdan' rozbudovy modernoyi ukrayins'koyi natsiyi. [The historical memory of the people in the context of the current tasks of building the modern Ukrainian nation]. *Svitohlyadni ta sotsiokul'turni zasady formuvannya modernoyi ukrayins'koyi natsiyi*. Ternopil': Ternopil's'kyi natsional'nyy ekonomichnyy universytet. S. 90-113 [in Ukrainian].
- Dudok, O., Shkolyar, M. (2029). Aktualizatsiya istorychnoyi pam'yati v konteksti natsional'noyi identychnosti. [Actualization of historical memory in the context of national identity]. *Hrani*. Tom 22, № 8. S. 5-13 [in Ukrainian].
- Zashkil'nyak, L. (2006-2007). Istorychna pam'yat' ta istoriografiya yak doslidnyts'ke pole dlya intelektual'noyi istoriyi [Historical memory and historiography as a research field for intellectual history]. *Ukrayina: kul'turna spadshchyna, natsional'na svidomist', derzhavnist'*. 2006-2007. № 15. S.855-862 [in Ukrainian].
- Istorychna nauka (2002): terminolohichnyy i ponyatiynyy dovidnyk [Historical science: terminological and conceptual guide]: Navch. posibnyk / V. M. Lytvyn, V. I. Husyev, A. H. Slyusarenko ta in. Kyiv: Vyshcha shk., 616 s. [in Ukrainian].
- Kovalska-Pavelko, I. (2022). „Viiny pam'iaty” yak kliuchovy chynnyk formuvannya derzhavnoi polityky pam'iaty v suchasni Ukraini [„Memory wars” as a key factor in the formation of state memory policy in modern Ukraine]. *Krakowskie Studia Malopolskie*, 3 (35). Retrieved from <https://bibliotekanauki.pl/articles/2120305> [in Ukrainian].
- Kozlovets' M. A. (2009). Fenomen natsional'noyi identychnosti: vyklyky hlobalizatsiyi: Monografiya [The phenomenon of national identity: challenges of globalization: Monograph]. Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka, 558 s. [in Ukrainian].
- Kuz'minets' N., Stadnyk O., Bukina T. (2023). Vplyv istorychnoyi pamyati ukrayintsiv na podiyi s'ohodennya. [The influence of the historical memory of Ukrainians on today's events]. *Problemy humanitarnykh nauk*. Seriya Istoriya. Vypusk 14 (56). S. 185-196 [in Ukrainian].
- Nahorna, L. (2012). Istorychna pam'iat: teorii, dyskursy, refleksii [Historical memory: theories, discourses, reflections]. Kyiv: IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Nahorna, L. (2014). Istorychna kultura: kontsept, informatsiyni resurs, refleksyvnii potentsial [Historical culture: concept, information resource, reflexive potential]. Kyiv: IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Podol's'kyi, A. (2008). Ukrayins'ke suspil'stvo i pam'yat' pro Holokost: sproby analizu deyakykh aspektiv. [Ukrainian society and the memory of the Holocaust: attempts to analyze some aspects]. *Holokost i suchasnist'*. № 1 (5). S. 47-59 [in Ukrainian].
- Polityka istorychnoyi pam'yati v konteksti natsional'noyi bezpeky Ukrainy: analit. dopovid' (2019). [The policy of historical memory in the context of national security of Ukraine: analytical report]/ za red. V.M. Yablons'koho. Kyiv: NISD. 144 s [in Ukrainian].
- Pometun O. I. (2023). Navchannya istoriyi y hromadyans'koyi osvity yak chynnyk formuvannya natsional'noyi y hromadyans'koyi identychnosti uchniv v umovakh viyny ta povoyennoho rozvytku Ukrainy. [Learning history and civic education as a factor in the formation of national and civic identity of students in the conditions of war and post-war development of Ukraine]. *Ukrayins'kyi pedahohichnyy zhurnal*. № 2. S. 62-72. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/735422/> [in Ukrainian].
- Stril'chuk, Lyudmyla. (2015). Teoretychnyy konstrukt istorychnoyi pam'yati: definitsiyi y suchasnyy zmist. [Theoretical construct of historical memory: definitions and modern meaning]. *Litopys Volyni. Vseukrayins'kyi naukovyy chasopys*. № 15. S. 121-125.

Sudyn, Danylo. (2022, August, 24). Yak viyna vplynula na nashu identychnist', pam'yat' ta tsinnosti [How the war affected our identity, memory and values]. Tyzhden'. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/735422/> [in Ukrainian].

Filipchuk, H. (2016). Natsional'na identychnist': kul'turno-osvitniy vymir: monohrafiya [National identity: cultural and educational dimension: monograph]. Chernivtsi: Druk Art, 304 s.

Yakovenko N.M. (2005). Nova doba – novi pidruchnyky. Pro potrebu dyskusiyi nad pidruchnykamy z istoriyi Ukrayiny [New era – new textbooks. On the need for a discussion on textbooks on the history of Ukraine: Retrieved from: <http://www.novadoba.org.ua/data/metod/yakovenko.rtf>. (data zvernennya: 05.03.2025). [in Ukrainian].

Savka, V., Stavkova, S. (2015). Memory Revitalization of the Ukrainian Post War Immigrants from Poland: Current status and Prospects. Memory network. Digit Characters of social memory. Krakow: NOMOS. 219 p.

Анотація

Дручек О. В. Історична пам'ять: особливості змісту та функціонування у сучасному українському суспільстві. – Стаття.

У статті аргументовано, що вивчення змісту та особливостей функціонування історичної пам'яті сучасного українського соціуму є важливим науковим завданням, оскільки зазначений феномен відіграє ключову роль у процесах націє- та державотворення, збереженні традиційних та формуванні нових національних цінностей, визначенні політичного майбутнього української державності та української нації.

Установлено існування кількох основних підходів до поняття історичної пам'яті: ідентифікаційного; ціннісного; консолідаційного (об'єднавчого). Запропоновано під поняттям колективної історичної пам'яті українського суспільства розуміти відображені у колективній свідомості знання і рефлексії щодо подій, традицій, ідей та теорій, за допомогою яких українська нація усвідомлює та зберігає своє минуле.

Доведено, що історична пам'ять має складну, багаторівневу структуру. Обґрунтовано доцільність виділення офіційного (консолідованого, узгодженого із суб'єктами політичної діяльності) та неофіційного (представленого у буденній свідомості) рівнів, а також індивідуального, групового, колективного (загальносоціального, національного) видів історичної пам'яті. Установлено, що структурно історична пам'ять складається із політичних та соціальних аспектів.

Обґрунтовано, що за сучасних умов основними чинниками впливу на зміст історичної пам'яті українського суспільства є різні підходи до розуміння і оцінки певних значимих подій національної історії, властиві різним соціальним і регіональним групам населення. Визначено особливості історичної пам'яті сучасного українського суспільства, а саме: переважання у її структурі політичної складової; значний вплив радянсько-російських ідеологічних наративів; надмірна поляризація; змішаність; нестабільність.

Обґрунтовано доцільність виділення, як основних, двох відносно консолідованих моделей історичної пам'яті, а саме: української (національно-патріотичного, національно-центричного, національно-європейського типів) та постколоніальної (малоросійського, східнослов'янського, радянського типів). Установлено можливість їх змішання, поєднання та доповнення неосновними характеристиками.

Доведено, що у сучасному українському суспільстві колективна історична пам'ять реалізує комплекс функцій, а саме: пізнавальну, виховну, акумулятивну, адаптаційну, синтезуючу, консолідує. Розкрито зміст зазначених функцій. Установлено, що основним призначенням історичної пам'яті на сучасному етапі розвитку української держави та нації є: сприяння процесам національної ідентифікації; збереження національної ідентичності; підвищення рівня національної свідомості українців.

Ключові слова: історична пам'ять; національна пам'ять; українське суспільство; нація; функції; державотворення; націєтворення.

Summary

Druchek O. V. Historical memory: features of content and functioning in modern Ukrainian society. – Article.

In the article argued, that a study of maintenance and features of functioning of historical memory of modern Ukrainian society is an important scientific task, as the marked phenomenon plays a key role the processes of creation of nation and creation of the state, maintenance of traditional and forming of new national values, determination of the political future of the Ukrainian state and Ukrainian nation.

Existence of a few basic going is set near the concept of historical memory: identification; valued; consolidation (unifying). It is suggested under the concept of collective historical memory of Ukrainian society to understand the knowledge and reflections represented in collective consciousness in relation to events, traditions, ideas and theories by means of that Ukrainian nation realizes and keeps the past.

It is well-proven that historical memory has a difficult, multilevel structure. Expediency of selection of official (consolidated, concerted with the subjects of political activity) and unofficial (presented in workaday consciousness) levels is reasonable, and also individual, group, collective (general social, national) types of historical memory. Set, that structurally historical memory consists of political and social aspects.

Reasonably, that at modern terms the basic factors of influence on maintenance of historical memory of Ukrainian society are the different going near understanding and estimations of certain meaningful events of national history, peculiar to different task and regional forces of population. The features of historical memory of modern Ukrainian society are certain, namely: predominance in her structure of political constituent; considerable influence of Soviet-Russian ideological directions; excessive polarization; mixing; instability.

Expediency of selection is reasonable, as basic, two in relation to the consolidated models of historical memory, namely: Ukrainian (nationally-patriotic, nationally-central, nationally-European) and after colonial (malorosiyssky, skhidnoslovyans'ky, soviet types). Possibility of their mixing, combination and addition unbasic descriptions is set.

It is well-proven that in modern Ukrainian society collective historical memory will realize the complex of functions, namely: cognitive, educator, accumulative, adaptation, synthesizing, consolidating. Maintenance of the marked functions is exposed. Set, that the basic assigning of historical memory for the modern stage of development of the Ukrainian state and nation is: assistance to the processes of national authentication; maintenance of national identity; increase of level of national consciousness of Ukrainians.

Key words: historical memory; national memory; Ukrainian society; nation; functions; creation of the state; creation of nation.